

«...دعواهای ما دعوایی نیست که برای خدا باشد ... همه ما از گوشمان بیرون کنیم که دعوی ما برای خدا است ما برای مصالح اسلامی دعوا می‌کنیم... دعوی من و شما و همه کسانی که دعوا می‌کنند همه برای خودشان است...»

امام خمینی (ره) - صحیفه امام، جلد ۱۴ صفحه ۴۷۹



پیام تسلیت مراجع تقلید، علما و رؤسای قوه قضائیه و مجلس شورای اسلامی به مناسبت درگذشت حضرت آیت الله میرزا محسن دوزدوزانی (ره)

صفحه ۲ و ۳

سال سی و نهم ♦ شماره ۸ ♦ شماره مسلسل ۱۵۷۴ ♦ نیمه دوم تیرماه ۱۳۹۷ ♦ قیمت: ۵۰۰ تومان ♦ ویژه درگذشت عالم ربانی آیت الله دوزدوزانی (ره)

برگزاری مراسم تشییع و اقامه نماز بر پیکر مطهر آیت الله دوزدوزانی توسط حضرت آیت الله سبحانی



حجج الاسلام و آیات آقایان: آل هاشم، سید احمد خاتمی، سید هاشم حسینی بوشهری، هادی تهرانی در مراسم اقامه نماز

گفت‌وگوی خواندنی با آیت الله محسن دوزدوزانی:

از نگاه محبت آمیز امام خمینی به طلاب تا مباحثه‌های شیرین بزرگان حوزه

بودند؟

ابوی بنده آیت الله محمود دوزدوزانی در دوزدوزان از توابع سراب به دنیا آمد و در تبریز از محضر میرزا محمدصادق آقا استفاده برد و سپس به نجف رفت و مدت دوازده سال در خدمت شیخ احمد کاشف الغطاء و شیخ علی اصغر ختائی و شیخ مهدی مازندرانی به تکمیل تحصیلات خویش پرداخت، و از آیت الله آقا سید ابوالحسن اصفهانی و آیت الله حاج شیخ عبدالکریم حایری و آیت الله آقا شیخ احمد کاشف الغطاء اجازه اجتهاد گرفت و به موطن خویش بازگشت و به انجام وظایف دینی پرداخت. از آثار وی: «لب الاصول»، در مباحث الفاظ و اصول عملیه؛ «کتاب الطهاره»؛ «منجزات المریض»؛ حاشیه بر «العروه» است ایشان آدم بسیار ملایی بود و در نجف شهرت علمی داشت و بسیاری از علمای بزرگ با ایشان ارتباط داشتند و جایگاه ایشان را می دانستند. از نظر سیاسی و اجتماعی نیز پدر ما در آذربایجان شهرت داشتند و در تحولات مهم منطقه اثرگذار بودند و پناهگاهی برای مردم به شمار می رفتند غیرت دینی ایشان نیز بسیار مثال زدنی بود و از احکام اسلامی و ناموس شیعه بشدت دفاع می کردند و در واقع در منطقه آذربایجان وزنه ای محسوب می شد.

در چه سالی وارد حوزه شدید و مقدمات را در درس کدام یک از اساتید شرکت کردید؟

بنده مقدمات و ادبیات عرب را در تبریز خدمت آقایان حاج میرزا فرج الله و میرزا محمد سیف دانش خواندم، و بخش هایی از لمعه را خدمت آیت الله خسرو شاهی گذراندم و بخش دیگری از لمعه را نیز در خدمت میرزا جواد آقا سلطان القزاق ادامه دادم. مرحوم آیت الله خسروشاهی آدم بسیار ملایی بود این آقای خسروشاهی که پسر حاج سید مرتضی خسروشاهی است ایشان هم ملا هستند پدرشان برای خودش مرجعی محسوب می شد. ادامه در صفحه ۳

آیت الله محسن غروی نجفی، مشهور به دوزدوزانی در سال ۱۳۰۷ هـ. ش برابر با ۲۵ رمضان ۱۳۴۷ هـ. ق در تبریز چشم به جهان گشود. پدرش، آیت الله حاج میرزا محمود دوزدوزانی از علما و فضایی بنام تبریز بود. جد پدری ایشان، آیت الله محمد حسن دوزدوزانی مشهور به فخرالعلماء و جد مادری اش نیز حاج حسین کوچه مشکی از بزرگان بزرگ تبریز و رئیس اتاق تجارت تبریز بود. آیت الله دوزدوزانی خواندن و نوشتن را در مکتب خانه آموخت. سپس به فراگیری علوم دینی روی آورد. مقدمات و ادبیات عرب را نزد حاج میرزا فرج الله، میرزا محمد سیف دانشی و پدرش فراگرفت. سطوح اولیه را نیز در محضر حضرات آیات: سید هادی خسروشاهی، میرزا جواد آقا سلطان القزاق و پدرش آموخت. وی در سال ۱۳۲۷ ش پس از درگذشت پدرش، به دست آیت الله حاج میرزا قاسم گرگمری از اوتاد و زهاد تبریز معمم شده است. سپس برای تکمیل مبانی علمی و تقویت پایه های تحقیقی، راهی حوزه علمیه قم شد و در آن جا مراحل تکمیلی سطح را از محضر حضرات آیات: سید حسین قاضی طباطبائی، میرزا علی مشکینی، سید شهاب الدین مرعشی نجفی و کافی المکمل بهره مند گردید. هم چنین در دروس خارج فقه و اصول آیات عظام: امام خمینی، میرزا هاشم آملی و... شرکت جست. هم زمان با ورود به قم و فراگیری دانش، کار تدریس، پژوهش و نگارش را پی گرفت که با بیش از ۳۰ سال سابقه تدریس علوم حوزوی، شاگردان فرهیخته ای را به جامعه اسلامی تحویل داده است. گفت‌وگوی خواندنی ماهنامه حاشیه با ایشان را مرور می‌کنیم.

حضرت تعالی چگونه تحصیلات حوزوی را انتخاب کردید؟ بنده در خانواده عالم بدینا آمدم و از کودکی با علم و عالم و حوزه آشنا شدم و از نزدیک با علمایی که به خانه ما رفت و آمد می کردند انس گرفتم همه اینها باعث شد که بنده به تحصیل در حوزه علمیه علاقمند شوم.

پدر بزرگوار شما از چه جایگاه اجتماعی و علمی برخوردار

زندگینامه حضرت آیت الله محسن دوزدوزانی (ره)



تولد و دوران کودکی

آیت الله محسن دوزدوزانی در سال ۱۳۰۷ در تبریز در میان خانواده‌ای اهل علم و تقوا دیده به جهان گشود. پدرش مرحوم آیت الله العظمی حاج میرزا محمود دوزدوزانی از عالمان بزرگ تبریز بود که سالها در نجف اشرف به تحصیل و تدریس پرداخته و شاگردان بسیاری از جمله علامه امینی (ره) را تربیت کرده بود. جد پدری وی نیز مرحوم آیت الله محمد حسن دوزدوزانی مشهور به فخر العلماء بود.

دوران تحصیل

آیت الله دوزدوزانی تحصیلات خود را از مکتب خانه آغاز کرد. پس از آن به تحصیل علوم دینی روی آورد و تحصیلات نخستین خود در این زمینه را در تبریز و نزد عالمان و استادان وارسته آن دیار شروع کرد. با پشت سر نهادن بخشی از دروس دوره سطح، به قم آمد تا از محضر عالمان و استادان آن دیار نیز بهره‌های بسیار ببرد.

در قم نیز تحصیلات دوره سطح را تکمیل کرد و سپس به درس خارج فقه و اصول عالمان بزرگی همچون امام خمینی (ره) پای نهاد. او با جد و جهد فراوان این دوره را به پایان برد. او در طی این سالها به تحصیل علوم عقلی نیز مبادرت ورزید و از شرکت در جلسات درس اخلاق استادان عالم و عامل خود نیز غافل نمی‌ماند. تدریس دروس فرا گرفته نیز از اشتغالات مهم او در دوره تحصیل بود.

استادان و دوستان

آیت الله محسن دوزدوزانی در سالهای تحصیل خود به محضر عالمان بسیار شرفیات شد. او دروس مقدماتی و بخشی از سطوح را در تبریز گذرانده بود و در درس شرح لمعه مرحوم آیت الله حاج سید هادی خسروشاهی و مرحوم آیت الله حاج میرزا جواد آقا سلطان القزاق حاضر می‌شد. رسائل را نیز نزد پدر و آیت الله سید حسین قاضی طباطبائی خوانده بود. با ورود به قم در دروسهای رسائل و مکاسب و کفایه آیت الله مشکینی و آیت الله مجاهدی تبریزی حضور داشت.

با تکمیل سطح به دروسهای خارج فقه و اصول حضرت آیت الله العظمی امام خمینی (ره)، آیت الله العظمی میرزا هاشم آملی (ره) آیت الله العظمی شریعتمداری رفت؛ اما عمده تحصیل او در این بخش در نزد امام (ره) بود.

آیت الله دوزدوزانی در سالهای تحصیل خود با طلاب و فضایی بسیاری رابطه دوستی داشت و دروسهای آموخته را با آنان مباحثه می‌کرد. از جمله آنها می‌توان از آیت الله حاج آقا میرزا حسین احمدی ایوکی از شاگردان ممتاز حضرت امام خمینی (ره) نام برد.

فعالیت‌های علمی و فرهنگی

آیت الله دوزدوزانی تا کنون فعالیت‌های علمی و فرهنگی بسیاری از خود بر جای نهاده است. او که از نخستین سالهای تحصیل، به تدریس کتابهای پیش آموخته می‌پرداخت، کتب دوره مقدمات و سطح را بارها و بارها تدریس کرده است و بیش از ۶ سال است که به تدریس خارج فقه و اصول اشتغال دارد. از این رهگذار شاگردان بسیاری تربیت کرده که از جمله آنها، حجه الاسلام والمسلمین حسینی بوشهری را می‌توان نام برد.

معظم له سالها درس تفسیر برقرار می‌کرده و در آن، اقوال گوناگون مفسرین را بررسی می‌نموده است. از فعالیتهای ویژه ایشان در این عرصه، عضویت در گروه متحنین حوزه بوده که این امر سالیان فراوانی ادامه داشته است.

ادامه در صفحه ۲

زندگینامه حضرت آیت الله محسن دوزدوزانی (ره)

ادامه از صفحه اول

این امتحانات در دو بخش سطح و خارج برگزار می‌شود و در آن وضعیت علمی طلاب ارزیابی می‌شود. آیت الله دوزدوزانی تا کنون کتابهای فراوانی را تألیف کرده است؛ از جمله:

۱. اجود الشروح در شرح معالم الاصول؛
۲. حاشیه بر رسائل؛
۳. حاشیه بر تقریرایات علامه نائینی؛
۴. تلخیص امالی سید مرتضی؛
۵. شرح مکاسب مبسوط.

فعالیت‌های سیاسی

آیت الله محسن دوزدوزانی از نخستین سالهای آغاز نهضت امام خمینی (ره) همواره یار امام (ره) بوده است. که او از اعضای جامعه مدرسین حوزه علمیه قم است در جلسات مبارزاتی آن مرکز حضور داشته و بسیاری از اعلامیه‌های مهم آن را امضاء کرده است. او در سالهای رژیم طاغوت، در تبریز درس تفسیر برگزار کرده و در ضمن آن به افشای ماهیت پلید رژیم شاه پرداخته بود که با استقبال شدید مردم رو به رو بوده است.

آیت الله دوزدوزانی پس از پیروزی انقلاب نیز خدمات شایانی به انجام رسانده است که از جمله آنها می‌توان سفر او به ترکیه، سوریه و عربستان و شرکت در مراسم حج و گفت و گو با گروههای مختلف و اندیشمندان گوناگون برای انتشار انقلاب و افکار آن را نام برد.

آیت الله محسن دوزدوزانی پس از سالها حضور در قم و تلاش در جهت تدریس و تربیت طلاب علوم دینی سرانجام در تاریخ ۱۳۹۷/۰۴/۲۱ در سن ۹۰ سالگی دعوت حق را لبیک گفت و به لقاء الله پیوست.

روحش شاد و یادش گرامی باد

هو الحق

درگذشت آیت الله آقای حاج شیخ محسن غروی نجفی. معروف به دوزدوزانی، با سابقه اخوت صدیقانه بیش از نیم قرن، موجب تأثر و تأسف شدید گردید.

آیت الله حاج شیخ محسن دوزدوزانی، فرزند ارشد مرحوم آیت الله حاج میرزا محمود دوزدوزانی است که از معارف علمای بزرگ تبریز به شمار می‌رفت و صدیق وفی مرحوم والد آیت الله حاج سید مرتضی خسروشاهی بود و منزل ما در تبریز، شاهد دیدارهای هفتگی هر دو بزرگوار. همراه علمای دیگر. بود که با خاطراتی ارزشمند همراه بود.

آیت الله حاج شیخ محسن دوزدوزانی از آغاز حضور در حوزه علمیه قم و تلمذ در محضر اساطین حوزه، خود یک استاد فرهیخته در زمینه های مختلف علوم اسلامی بود و صدها تلمیذ تربیت شده در مکتب درسی ایشان، خود از فضلا و علمای درجه یک بلاد و اساتید معروف حوزه ها هستند...

درگذشت این عالم بزرگوار را به جامعه محترم مدرسین قم و علمای اعلام و شاگردان و منسوبین ایشان، به ویژه فرزند برومندشان آقای حاج آقا هادی غروی تسلیت می‌گویم و از خداوند متعال برای ایشان علو درجات و برای بازماندگان و علاقمندان صبر و سلوی خواستارم.

قم. حوزه علمیه سید هادی خسروشاهی

تشییع پیکر آیت الله محسن دوزدوزانی با حضور گسترده مردم در قم

حجت الاسلام والمسلمین آل هاشم نماینده ولی فقیه و امام جمعه ی تبریز و از شاگردان مرحوم آیت الله دوزدوزانی هم توجه وافر به درس و بحث طلاب و تشویق مداوم شاگردان به مجاهدت علمی را از ویژگی های بارز شخصیت آن مرحوم بیان کرد. آیت الله دوزدوزانی از اساتید برجسته حوزه علمیه قم در ۹۰ سالگی دعوت حق را لبیک گفت. مرحوم آیت الله دوزدوزانی پس از گذراندن تحصیلات مقدماتی حوزه در زادگاهش تبریز به شهر مقدس قم آمد و سالیان طولانی در درس امام خمینی شرکت کرد.

آیت الله دوزدوزانی در آغاز نهضت انقلاب اسلامی در سال ۱۳۴۰ از نخستین اعضای جامعه مدرسین حوزه علمیه قم بود که اطلاعیه های مهمی را بر ضد رژیم پهلوی به امضا رساند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی این استاد برجسته حوزه، سفرهای متعدد تبلیغی به خارج از کشور داشت و نقش مهمی را در ترویج فرهنگ و اندیشه انقلاب اسلامی ایفا کرد.

آیت الله نوری همدانی:

آیت الله دوزدوزانی آثار ارزشمندی از خود بجای گذاشت

مرحوم می باشد. اینجانب درگذشت این استاد عالیقدر حوزه را به محضر حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه، حوزه های علمیه، شاگردان و بازماندگان آن عالم خدمتگذار تسلیت عرض نموده و علو مقام برای آن فقید سعید مسئلت میکنم

حسین نوری همدانی

رحمت الله علیه را دریافت کردم.

آن عالم ربانی عمر با برکت خود را در راه ترویج فرهنگ اهل بیت علیه السلام صرف نمود و با تربیت شاگردان و تألیف کتب آثار ارزشمندی از خود بجای گذاشت.

ارادت به امام راحل و همراهی با نهضت ایشان و عضویت در جامعه مدرسین از دیگر سوابق آن

متن پیام تسلیت حضرت آیت الله نوری همدانی در پی درگذشت آیت الله محسن دوزدوزانی از اعضای جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، به این شرح است:

بسم الله الرحمن الرحيم

در جوار بارگاه ملکوتی حضرت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام خبر ارتحال فقیه عالیقدر حضرت آیت الله آقای حاج شیخ محسن دوزدوزانی

پیام تسلیت آیت الله جوادی آملی در پی ارتحال آیت الله حاج محسن دوزدوزانی

سواه فداه) و جوامع علمی و تلامیذ و مردم متدین و بزرگوار تبریز و بیت مکرّم ایشان، تسلیت عرض نموده؛ علوّ درجه آن فقیه راحل و صبر و اجر بازماندگان، از خدای سبحان مسئلت می‌شود.

انا لله و انا الیه راجعون

ارتحال فقیه عالی مقام و استاد برجسته حوزه های علمیه جناب آیت الله حاج محسن دوزدوزانی را به محضر مبارک حضرت بقیه الله (ارواح من

آیت الله جوادی آملی در پیامی درگذشت استاد برجسته حوزه های علمیه جناب آیت الله حاج محسن دوزدوزانی را تسلیت گفتند.

متن پیام به شرح زیر است؛

رئیس قوه قضائیه درگذشت آیت الله حاج شیخ محسن دوزدوزانی را تسلیت گفت

مومن و انقلابی تبریز و خانواده و بازماندگان محترم آن مرحوم تسلیت عرض نموده، از خداوند متعال برای آن فقید سعید غفران الهی و برای بازماندگان صبر و اجر مسئلت می‌نمایم.

صادق آملی لاریجانی

قم موجب تأثر اینجانب گردید.

ارتحال این عالم بزرگوار که عمر شریفش را در راستای ترویج معارف اهل بیت (علیهم السلام) و تربیت طلاب علوم دینی مصروف داشت را به محضر حضرت بقیه الله الاعظم (عج)، مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، حوزه های علمیه، مردم

متن پیام تسلیت آیت الله آملی لاریجانی به شرح ذیل است:

بسم الله الرحمن الرحيم

انا لله و انا الیه راجعون
خبر درگذشت آیت الله حاج شیخ محسن دوزدوزانی عضو فقید جامعه مدرسین حوزه علمیه

پیام تسلیت رئیس مجلس به مناسبت درگذشت آیت الله دوزدوزانی

اینجانب ضمن عرض تسلیت به روحانیت محترم و حوزه های علمیه و بیت شریف ایشان، برای آن عالم ربانی رحمت و علو درجات و برای بازماندگان صبر و اجر از درگاه خداوند مسئلت می‌کنم.

علی لاریجانی رییس مجلس شورای اسلامی

اساتید برجسته حوزه های علمیه موجب تاسف و تأثر گردید.

ایشان از یاران حضرت امام (ره) در آغاز نهضت اسلامی بودند و در طول سال های عمر به نشر معارف اسلامی و تدریس و تربیت طلاب دینی اهتمام فراوان داشتند.

رئیس مجلس شورای اسلامی با صدور پیامی در گذشت آیت الله دوزدوزانی را تسلیت گفت.

متن پیام به شرح زیر است:

بسم الله الرحمن الرحيم

انا لله و انا الیه راجعون
درگذشت آیت الله محسن دوزدوزانی از فضلا و

عضو شورای عالی حوزه های علمیه:

مرحوم آیت الله دوزدوزانی نسبت به انقلاب و تداوم آن دغدغه مند بود

آن عالم ربانی را داشتیم و ایشان از لحاظ علمی و شیوه تدریس و توجه به شاگردان از اساتید کم نظیر حوزه علمیه قم بودند.

وی عنوان کرد: چنین شخصیت هایی در حوزه، اسوه و الگوها برای طلاب هستند که هم مسیر تحصیلی و تهذیبی را الگو برای خود قرار دهند. آیت الله حسینی بوشهری گفت: ایشان را می‌شناختم، در طول دوران انقلاب از جمله کسانی بودند که نسبت به انقلاب و تداوم آن دغدغه مند بودند.

کلیدی داشتند تاجایی که توان داشت در مسیر تدریس و تربیت طلاب قدم برداشت.

عضو هیئت رئیسه مجلس خبرگان رهبری گفت: مرحوم آیت الله میرزا محسن دوزدوزانی از جمله کسانی بودند که در نهضت امام راحل و بیانیه های که جامعه مدرسین در دفاع از نهضت و انقلاب صادر می کردند، جزء افراد پای ثابت امضاء بودند.

امام جمعه قم عنوان کرد: مدتی توفیق شاگردی

آیت الله حسینی بوشهری درحاشیه برگزاری مراسم تشییع مرحوم آیت الله میرزا محسن دوزدوزانی در قم در گفتگو با خبرگزاری «حوزه»، گفت: این عالم از شخصیت های بزرگ و استاد حوزه بودند و از کسانی بودند که سالهای متمادی عمر خود را وقف تربیت طلاب و فضلا حوزه علمیه قم کرده بودند.

عضو شورای عالی حوزه های علمیه افزود: این عالم در رشد علمی و اخلاقی حوزه و طلاب نقش

از نگاه محبت آمیز امام خمینی به طلاب تا مباحثه‌های شیرین بزرگان حوزه

ادامه از صفحه اول

دروس بعد از لمعه را نزد کدام اساتید خواندید؟

پدرم با وجود آنکه سطح علمی بسیار بالایی داشت و دروس خارج را تدریس می کرد گفت بخاطر پسر محسن می خواهم رسائل تدریس کنم و همین بود که من رسائل را در نزد پدر خواندم واقعا عالی درس می داد. شاید بخاطر تدریس فوق العاده پدرم بود که مرا به اصول علاقمند کرد و من اصول را از ایشان یاد گرفتم واقعا خدا رحمت کند چه درسی می گفت!

چه زمانی به قم هجرت کردید؟

من تقریباً رسائل را خوانده بودم که پدرم به رحمت خدا رفت و بعد از آن برای ادامه تحصیل به قم مهاجرت کردم. خانه ای اجاره کردم و به اتفاق خانواده به قم آمدم. بخش هایی از رسائل مانده بود و آن را در محضر مرحوم آیت میرزا علی مشکینی خواندم. ایشان در مسجد عشقلی درس می گفت. انصافاً عالی درس می گفت. بخش هایی از اصول را نیز خدمت سید حسین قاضی طباطبایی خواندم و بخش هایی از مکاسب را نیز در خدمت آیت الله سید شهاب الدین مرعشی نجفی خواندم و بخش هایی از مکاسب را نیز در خدمت آیت الله کافی الملک خواندم و بعضی از درس هایم را نیز در محضر آیت الله مجاهد خواندم خدا همه را رحمت کند، اساتید بسیار خوبی بودند.

آقای مجاهدی شاعر، پسر ایشان هستند؟

بله یکی از پسرهایش داماد من است، آن شاعر هم برادر داماد من است. مرحوم آقای مجاهدی خیلی متدین بود. می آمد درس می گفت. هر وقت وارد صحن حرم مطهر حضرت معصومه (س) می شدند عبا را روی صورتش می کشید که یک وقت مردم ندانند که ذکر می گوید. خیلی مقدس بود، خیلی متدین بود خیلی ملا بود. اکثر آقایان هم نزد ایشان درس می خواندند.

الان می خواهم یک نفر را نام ببرم که مجهول القدر است اتفاقاً در قید حیات هست اکثر آقایان در محضر ایشان درس خوانده اند بنده هم بخشی از کفایه را در خدمت ایشان خواندم. او شیخی با جثه کوچک است، «آقا میرزا ابوالفضل علمائی سراسری» الان زنده است، فقط گاهی بیرون می آید و قدمی می زند. خیلی ملا است، آیت الله بروجردی را با سؤال خود روی منبر نگه داشت در صورتی که حدود ۱۹ سال داشت آیت الله بروجردی هم ایشان را بسیار تشویق کرد.

در دوره سطح با چه کسانی مباحثه می کردید؟ آن زمان طلبه هایی که در دوره شما بودند چقدر به مباحثه اهمیت می دادند؟

مباحثه خیلی مهم بود، این حکایت را قشنگ گوش کنید. یک نفر بنام آقا میرزا حسین عیوقی از اطراف سراب تبریز بود، ایشان از ما زودتر به قم آمده بود و ما را می شناخت. قرار گذاشتیم با ایشان مباحثه کنیم. تا اینکه نوبت به کفایه رسید. در مسجد سلماسی مباحثه انجام می دادیم. می رفتیم جلوی پنجره ها می نشستیم و بحث کفایه می کردیم. امام (ره) هم در آن مسجد تدریس می کرد. وقتی تشریف می آوردند و درس می گفتند. آن وقت امام نبود و به ایشان آقای خمینی می گفتند. امام تشریف می آورد همه بلند می شدند؛ حتی پسر آقای خمینی، آقای سیدمصطفی، شیخ علی تهرانی، شیخ صادق خلخالی، همه می آمدند؛ آقا زاده ایشان هم دم در می نشست. در یکی از روزها امام با «بسم الله الرحمن الرحیم» شروع به تدریس خارج کرد و اقوال آقای خوئی یا آقای نائینی را رد نمود. رفیق و هم بحث من که در کنار مجلس بود و هیکل ضعیفی داشت، یک اشکال به امام کرد و امام (ره) پاسخی ندادند. خیلی عجیب بود، امام فرمود: من امروز نیم ساعته درس را تمام می کنم در صورتی که یک ساعته باید درس می گفت.

فرمود: ادامه درس، فردا. همه بلند شدند و به هم بحث ما نگاه کردند این چه کسی بود اینگونه دقیق از امام سوال کرد؟ آقامصطفی، آقا شیخ علی، همه شان تعجب می کردند.

امام فردا آمدند در حالی که با دقت مطالعه کرده بودند، محکم وارد شد؛ نشست و گفت: «اما بحث دیروزی، آن چند اشکال دارد، یکی از آن اشکالات را این آقا اشکال کرد؛ اسمش چیست؟ چون رفیق من بود گفتم آقا شیخ حسین، فرمود: شکرالله تعالی سعیک، خیلی به او علاقه مند شده بود آقایان بلند شدند تماشا کنند این چه کسی بود که دیروز به امام اشکال کرده بود و اشکال وارد بوده است و امام هم تعریف او را نمودند.

بعد از اینکه انقلاب پیروز شد و امام خمینی به ایران تشریف آوردند، به من پیام داده بودند که لطفاً آقا شیخ حسین را بفهرستید منزل خیلی دلم می خواهد ایشان را ببینم. رفیق من هم خیلی اهل شوخی خیلی می کرد. وقتی نزد امام می روند، امام او را مورد تنقید قرار می دهد در یک پاکت چهل هزار تومان که پول زیادی در آن زمان بوده به ایشان می دهد.

همه درسهایتان را با ایشان بحث می کردید؟

بله جواهر، کفایه و رسائل بحث می کردیم. اخیراً مرحوم شد، خدا رحمت کند. خیلی ملا بود. آن زمان «مباحثه» جزء اصلی درس طلبگی بود. طلاب با همدیگر بحث می کردند و مسجد اعظم مملو از طلاب می شد. خیلی زحمت می کشیدند. متأسفانه الان آن مسائل کمرنگ شده.

چند ساعت برای تدریس مطالعه می کردید؟

من حدوداً ۵-۶ ساعت مطالعه می کردم. همه دروسی را که باید تدریس می کردم را مطالعه می کردم و همه کتابها را هم درس می گفتم. سه تا درس می گفتم، به گونه ای درس می گفتم که همه به طلاب می گفتند، بروید پیش آقای دودوزانی و نزد او درس بخوانید. واقعا زحمت می کشیدم.

حاج آقا شما بعد از دوره سطح ظاهراً

بیشترین مدت را درس امام تشریف بردید؟

بله نزد امام ۱۲ سال اصول خواندم. امام، واقعا درس اصول را به خوبی تدریس می کرد.

ارتباط اساتید با شاگردان چگونه بود؟

آن زمان طلاب ممتاز با منزل علما و مراجع ارتباط کامل داشتند، طلبه هایی که خوب اشکال می کردند مورد توجه مراجع بودند برای مثال امام خمینی امتیاز ویژه ای برای آنها قائل می شد، ما منزلشان می رفتیم. همان منزلی که فعلا هم هست، می رفتیم آن جا و با دوستان مباحثه می کردیم، امام می نشست و دخالت نمی کرد، آن جا بحث می کردیم و امام گوش می داد و تا مباحثه شاگردان را ببیند و به گونه ای آنها را ارزیابی کند. این گفتگوهای علمی بسیار کمک می کرد مثل این که چند بار درس می خواندند، صفحه ای را چندبار بحث می کردند و روان می شدند، استاد هم خوب درس می گفتند و طلاب هم به خوبی اشکال و نقد می کردند.

ارتباط امام با شاگردان بسیار خوب بود، بعد از آن که امام به ایران برگشت و ساکن قم بود، رفتیم دیدنشان. یک روز امام زنگ زد که می خواهم بعد از نماز مغرب بیایم منزل شما، من کوچه ادیب می نشستم. کوچه ما بن بست بود با دوتا پسر هم بودم، با خود گفتم شاید مناسب نباشد فقط ما در حضور امام باشیم، مقابل منزل مان فردی به نام آقای توکلی بود. دبیر بود و فرد دیگری هم به نام آقای برقی بود، مخفیانه به آن ها گفتم؛ بیایید منزل ما امام می آید، اما به هیچ کس نگوئید. وقتی یک ساعت از شب رفته بود پسر آمد و گفت: آقا بیا کوچه را ببین، تمام کوچه پر از مردم است گویا آن دو نفر به اهل منزل خود گفته بودند و آنها نیز به همه گفته بودند وقتی امام از ماشین پیاده شدند، عبايش افتاده بود من دویدم ماشین او را بوسیدم کوچه پر بود از مردم ایشان وارد اتاق شدند، آن وقت به اطراف اتاق نگاه می کرد او از آنجایی که تبریزی ها

اتاق هایشان را مجلل می کنند ما نیز اتاق را مقداری مجلل کرده بودیم، امام وارد شد دیدند مبل و صندلی گذاشته ام، پشتی گذاشته ام، پتو انداخته ام، روی هیچکدام نشست و رفت آن طرف بین دو تا پنجره که خالی بود نشست، با من هم شوخی داشت، رفتم گفتم آقا بفرمائید آن جا، فرمود نه این جا خوب است، گفتم من عرض می کنم خوب نیست! بفرمائید آن جا، امام گفتند باشد چشم و بلند شد، دستش را گرفت آمد نشست جایی که پشتی بود ولی به پشتی تکیه نکرد، کنار پشتی نشست، گفتم آقا بفرمائید به پشتی تکیه کنید فرمود؛ باشد چشم! دستش را گذاشت روی پشتی. آقای توکلی پسری داشت ۷-۸ ساله که مریض شده بود دکترهای زیادی رفته بود، ولی معالجه نمی شد، به من گفت که استکانی آب بیاور و امام بخورد و بایمانده آن را بدهم به فرزندم بخورد شفا پیدا کند، گفتم عیبی ندارد، خدا شاهد است، ایشان استکان آب آورد و امام مقداری ذکر گفت و بعد مقداری خورد و بقیه آن را به بچه داد بعد از مدتی از پدرش پرسیدم حال بچه چطور است گفت خوب خوب شد. بعد از چند سال دوباره جوایای حال او شدم، آقای توکلی گفت خوب شد، زن هم گرفت.

بله! امام عجیب بود. امام خیلی محبت داشت خیلی به من محبت داشت.

درس آقایان دیگر چطور بود؟ در مورد دیگر اساتیدتان مقداری صحبت کنید.

انصافاً مرحوم آقای حجت خیلی عالی بود، آقای داماد نیز انصافاً عالی درس می گفت. آقای داماد محبت هم داشت به ما. آن زمان مدرسان حوزه همه شان خوب بودند. آقای گلپایگانی درس می گفت، انصافاً خیلی عالی تدریس می کرد. تشویق می کردند. مرحوم آقای میلانی نیز در مشهد تدریس داشتند و خیلی ملا بود. آقای میلانی، تابستان ها زیرزمین منزلشان که وسطش هم حوض بود، می نشست و آقایان می آمدند دیدنشان. دم درب می نشست، هم ترکی می دانست هم فارسی هم عربی، بعضاً ترکی صحبت می کرد، وقتی ما را می دید، ترکی سخن می گفت. در یکی از روزها خدمت ایشان رفته بودم دیدم اخوان مرعشی هم آن جا بودند، آن وقت یک نفر بلند شد و مسئله ای علمی پرسید آقایان اخوان مرعشی جواب دادند و من دیدم که جواب کاملی نداد من اشکال کردم و آن ها جواب دادند دوباره من اشکال کردم، باز هم آنها جواب دادند ولی آقای میلانی اصلاً حرف نمی زد و به حرف های ما گوش داد، در آخر که مباحثه ما تمام شد به من با لهجه ترکی گفت، که هزار مرتبه بارک الله به شما، یعنی حرف شما پسندیده بود، بعد بلند شدیم که بیاییم آمد و فرمود «لاجل الله آخر العهد من زیارتکم»، یعنی اینکه خداوند این را آخرین دیدار ما قرار ندهد. از قضا آخرین عهد شد، و ایشان آن سال مرحوم شد، واقعا ایشان خیلی ملا بود. حیف، الان آن میلانی ها پیدا می شوند؟! شما نگاه کنید الان گلپایگانی ها وجود دارند؟ خمینی ها به وجود می آیند؟ واقعا می گویم آقای حجت ها خواهند بود؟ دیگر آن ها تمام شدند. من می گویم هم فقیه متبحر لازم است و هم سخنران ماهر. به سخنان آقای رفیعی گوش می دادم واقعا عالی صحبت می کرد علاوه بر فقه و علما، واعظ سخنران نیز برای جوان ها لازم است من نمی توانم بروم موعظه بکنم، اما آن ها می توانند.

از چه زمانی در کنار تحصیل تدریس هم می کردید؟

من حاشیه، سیوطی، جامی و ... را حداقل ۱۰-۱۵ بار تدریس کرده ام و به قول آقای سید حسن خمینی که گفت: تمام آن کتاب ها را حاج آقا حفظش است. سید حسن خمینی ماشاءالله با استعداد و فهمیده است، خیلی هم محبت دارد، بله این همه کتاب را اقل ۱۵ بار درس گفته ام از سیوطی، جامی، حاشیه ملاعبدالله گرفته تا معالم،

قوانین و مطول را هم که چندین بار «من البدوالی الختم» درس گفته ام، همه آقایان می دانند.

بعد رسائل مکاسب را درس گفته ام. معروفم که می گویند فلانی همه کتاب ها را از حفظ،

در دوره طلبگی شما مباحث اخلاقی چقدر برای طلبه ها اهمیت داشت؟

در آن زمان اساتید لابلای درسشان، نکته های اخلاقی می گفتند و تاکید می کردند آدم باید متدین باشد و شاهد های عینی می آوردند، این گونه اعمال سبب تحریک و تشویق طلاب می شد. همه آنها واقعا در کنار مسائل اخلاقی، خوب درس می خواندند، طلاب کوشا و درس خوان بودند. مقبره های صحن بزرگ، پر می شد، مدرسه فیضیه پر بود تمام طلاب درس می خواندند چه درس هایی می خواندند و چه زحمت هایی می کشیدند، دائم کتاب دستشان و مشغول درس و مطالعه بودند، متأسفانه دیگر خودتان می دانید الان آن مسائل مطرح نیست.

در مورد تالیفات خودتان نیز توضیحی بفرمائید؟

در این زمینه من زحمت زیادی کشیدم و برخی حواشی ها و اشکالات و نقدهای علمی را پاسخ دادم و آقای شریعتمداری هم برای آن تقریظ نوشت، انصافاً مورد استفاده طلاب بود و چاپ شد برای کفایه شرحی نوشته ام که هنوز تمام نشده، شاگردانم می گویند می خواهند چاپ کنند. خیلی زحمت می کشیدیم، شب و روز نداشتیم، واقعا شب و روز نداشتیم مطالعه می کردیم و به کتاب های زیادی از جمله اجداد الشروح، شرح معالم الاصول و ... مراجعه می کردیم. شرح مبسوط مکاسب در ۱۰ جلد و شرح بر کفایة الاصول از نوشته های بنده است.

بعضی از طلبه ها می خواهند فعالیت های اجتماعی، تبلیغی و سیاسی هم داشته باشند این ها چطور با درس قابل جمع اند؟ یعنی خود شما یا اساتید دیگر چطور این ها را جمع می کردید؟

نه واقعا قابل جمع نیست، بگذارید خاطره ای برای شما نقل کنم، آقای بروجردی فلسفه خیلی نمی دانست روزی یک فیلسوف از خارج آمده بود خدمت آقای بروجردی و با آقای بروجردی بحث کرده بود، آقای بروجردی گفته بود، بروید علامه طباطبایی را بیاورید، علامه آمد و بحث کرد و او را مغلوب کرد. بعد او هم رفته بود تهران و حرف علامه را منتشر و ترویج کرده بود.

علامه امینی درس خوانده بود و ملا شده بود، صاحب الغدیر بود برای اساتید خود بسیار احترام قائل بود من در عمرم با این که شاگرد پدرم بودم، ولی علامه را ندیده بودم علامه مدتی در تهران برای معالجه ساکن بودند.

با پسرعمویم که در تهران تاجر است به خانه علامه رفتم. یک اتاق داشت، دیدم یک نفر آن جا نشسته گویا دامادش است و می خواست علامه را برای معالجه به خارج ببرد من وارد شدم و کنار علامه روی صندلی نشستم، سرش را بسوی من کرد و به من گفت شما که هستی؟ من شما را تاکنون ندیده ام. گفتم دودوزانی هستم. شروع کرد به گریه و دستش را به سوی من آورد و من را گرفت و کشید روی سینه اش، را بوسید و گریه کرد، من او را بوسیدم که بسیار گریه کردم، خدا شاهد است گریه کردم. الله اکبر. علامه امینی خیلی ملا بود. عین عبارت آقای خوئی است که گفت علامه در نجف هیچ کس را به استادی پسند نکرد غیر از مرحوم میرزا محمود دودوزانی. آقای امینی بعد از ۵۰ سال سراغ من را می گیرد سراغ پسر استادش را. وفا را ببین!

منبع: شماره شانزده مجله حاشیه گفت و گو: رضا تاران

نشریه مرکز بررسی‌های اسلامی

دوهفته‌نامه سیاسی، اجتماعی، فرهنگی

صاحب امتیاز و مدیرمسئول: سیدهادی خسروشاهی

سرمدیر: سید محمود خسروشاهی

نشانی: قم / خیابان شهدا (صفائیه) / نبش ممتاز

تلفکس: ۳۷۷۴۱۴۲۳ صندوق پستی: ۱۳۶ چاپ: ولیعصر

پست الکترونیکی: besatonline@gmail.com

آیت الله دوزدوزانی از

استوانه‌های علمی کشور بود

حجت الاسلام والمسلمین سید ابوالحسن نواب

رئیس دانشگاه ادیان و مذاهب با صدور پیامی

ارتحال آیت الله محسن دوزدوزانی را تسلیت گفت.

متن پیام به این شرح است:

بسم الله الرحمن الرحيم

اذا مات العالم الفقيه ثلم فی الاسلام ثلثة

لا یسدها شیء

جامعه علمی و مذهبی کشور، به ویژه حوزه

های علمیه در سوگ یکی از استوانه های علمی

و خدوم برخاسته از تبریز عالم خیز به عزا نشست.

آیت الله دوزدوزانی، فقیه نام آورو استاد شاگردپرور

حوزه علمیه قم، پس از عمری تحصیل، تحقیق و

تدریس علوم دینی و نیز انجام خدمات سترگ دینی،

تبلیغی و فرهنگی دارفانی را وداع گفت.

اینجانب به نمایندگی از کادر علمی و اداری

و همه استادان و دانشجویان دانشگاه ادیان و

مذاهب، رحلت این مرجع عالی مقام را به حوزه

های علمیه، مقام معظم رهبری، همه مراجع تقلید

و عموم متدینان به ویژه مردم شریف آذربایجان

تعزیت عرض می کنم و علو درجات این یادگار

علمی مراجع فقید، به ویژه امام خمینی (رضوان

الله تعالی علیه) را از خداوند متعال خواهانم.

سید ابوالحسن نواب

رئیس دانشگاه ادیان و مذاهب

پیام تسلیت جامعه مدرسین در

پی درگذشت آیت الله دوزدوزانی

جامعه مدرسین حوزه علمیه قم با صدور پیامی

درگذشت آیت الله محسن دوزدوزانی را تسلیت گفت.

متن پیام تسلیت جامعه مدرسین به شرح زیر

است:

بسم الله الرحمن الرحيم

(انا لله و انا الیه راجعون)

ارتحال عالم متعهد و خدمتگزار حضرت

آیت الله محسن دوزدوزانی عضو فقید جامعه

مدرسین حوزه علمیه قم موجب تأثر و تأسف

فراوان گردید.

این استاد برجسته حوزه های علمیه، خدمات

شایانی در ترویج معارف اهل بیت (علیهم السلام)

و تربیت شاگردان برجسته و طلاب علوم دینی ارائه

داشتند. ایشان در سالهای مبارزه و همراهی با امام

خمینی (ره) نیز نقش به سزایی در امضای بیانیه های

حمایت از نهضت اسلامی مردم ایران داشتند.

جامعه مدرسین حوزه علمیه قم رحلت آن

عالم پرهیزگار را به محضر حضرت بقیة الله

الاعظم (عجل الله تعالی فرجه الشریف)، مقام

معظم رهبری «مدظله العالی»، مراجع عظام تقلید

«دامت برکاتهم»، حوزه های علمیه و مردم ولایتمدار

و انقلابی تبریز و همچنین بازماندگان ایشان تسلیت

عرض نموده، برای آن مرحوم علو درجات، غفران و

رحمت الهی را از خداوند متعال خواستار است.

و السلام علیکم و رحمه الله و برکاته

محمد یزدی

رئیس شورای عالی جامعه مدرسین حوزه

علمیه قم

پیام تسلیت آیت الله مکارم شیرازی در پی ارتحال آیت الله حاج محسن دوزدوزانی

دوزدوزانی (قدس سره) موجب نهایت تأسف و تأثر گردید.

آن عالم برجسته که سالیان دراز در حوزه علمیه

شاگردان فراوان پرورش داد، از دروس بزرگانی از

فقه های برجسته پیشین بهره مند شد و نتیجه آن را

به شاگردان فراوان خود منتقل ساخت.

حجت الاسلام والمسلمین نظری منفرد:

تواضع از ویژگی شخصیتی آیت الله دوزدوزانی بود

صرف تحصیل یا خود سازی شده و خود را از نظر اخلاق و عمل بارور کردند و یا صرف تدریس شده است.

حجت الاسلام والمسلمین نظری

منفرد ابراز کرد: شخصیت هایی چون

صدوقین و شهیدین که چه بسیار آثار با

برکتی از خود بر جای گذاشته اند و با

آن امکانات محدود از عمر خود کمال

استفاده را کردند.

وی افزود: در اوایی که وارد حوزه علمیه

شده بودم در حجره های اطراف صحن

آیینه حرم مطهر از حضور اساتید برجسته

بهره می بردیم و آیت الله دوزدوزانی نیز در

یکی از این حجره ها درس داشت و بسیار

هم درس های ایشان با نشاط بود و بیش از ۵۰ سال

ندریس داشت و از دوره مقدمات و سطح تا قوانین را

می گفت و طلاب بسیاری حضور می یافتند.

این استاد حوزه تصریح کرد: آیت الله دوزدوزانی

همه تلاش خود را می کرد تا درس را به کسی که

در درس ایشان شرکت کرده و طلاب تفهیم نماید.

وی اظهار کرد: آیت الله دوزدوزانی در عین اینکه

بسیار عالمانه بر کرسی تدریس تکیه زده بود، اما

بسیار متواضع بود و از مکتب اهل بیت (ع) تواضع را

به خوبی آموخته بود.



حجت الاسلام والمسلمین نظری منفرد گفت:

ما این سرمایه عمر را خیلی راحت هزینه می کنیم؛

اما برخی افراد ژرف نگر و عمر اندیش اند؛ در کتاب

های اخلاقی بخل را از صفات منفی ذکر کردند در

حالیکه انسان باید از عمر نهایت استفاده را ببرد و

نسبت به عمر بخیل باشد.

وی ادامه داد: خوشا به حال انسان هایی که روز

واپسین را می بینند و به تعبیر امیر المؤمنین (ع) آن

هایی که بعد از مرگ را نمی بینند نابینا هستند.

این استاد حوزه بیان کرد: زندگی برخی

شخصیت های علمی را می بینیم که عمر آن ها یا

آیت الله اعرافی:

مرحوم آیت الله دوزدوزانی تلاش وافری در تربیت شاگردان متعهد و دانشمند داشت

امضای بیانیه های حمایت از نهضت اسلامی مردم ایران داشتند.

رحلت آن عالم پرهیزگار را به محضر حضرت

بقیه الله الاعظم (عج)، مقام معظم رهبری (مدظله

العالی)، مراجع عظام تقلید، (دامت برکاتهم)،

حوزه های علمیه و مردم ولایتمدار و انقلابی تبریز

و همچنین بازماندگان ایشان تسلیت عرض کرده

برای آن مرحوم علو درجات، غفران و رحمت الهی

را از خداوند متعال خواستارم.

علیرضا اعرافی

مدیر حوزه های علمیه



حضرت آیت الله ناصر مکارم شیرازی در پیامی درگذشت آیت الله دوزدوزانی را تسلیت گفت.

متن پیام به این شرح است:

بسم الله الرحمن الرحيم

فقدان اسفناک استاد برجسته حوزه علمیه،

مرحوم آیت الله آقای حاج شیخ محسن

خبرگزاری حوزه: حجت الاسلام و

المسلمین نظری منفرد، در مراسم

ارتحال آیت الله دوزدوزانی که در مسجد

اعظم قم برگزار شد، اظهار داشت:

سرمایه مالی وقتی هزینه می شود با

تلاش دوباره جایگزین می شود اما عمر

را هیچ چیز باز نمی گرداند و خلأ عمر را

چیزی پر نمی کند.

وی به آیه «وَالْعَصْرِ (۱) إِنَّ الْإِنْسَانَ

لَفِي خُسْرٍ (۲) إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

الصَّالِحَاتِ وَتَوَاضَعُوا بِالْحَقِّ وَتَوَاضَعُوا

بِالصَّبْرِ» اشاره کرد و گفت: چه خوب

انسان هایی که عمر خود را در راه حق و

کار های شایسته سپری کنند.

استاد حوزه علمیه قم افزود: این مجلس در

یادبود شخصیت علمی است که سال ها در حوزه

علمیه به تدریس می پرداخت و شاگردان بسیاری

را تربیت نمود.

وی با بیان اینکه عمر نعمت گران بهایی است،

تصریح کرد: برخی افراد در پایان یافتن عمر تعجیل

می کنند و حضرت علی (ع) می فرماید: امروز که

گذشت پرونده آن بسته می شود و دیگر باز نمی

گردد و دیری نمی گردد که انسان جایگاهش درون

خاک است.

متن پیام مدیر حوزه های علمیه به مناسبت درگذشت آیت الله دوزدوزانی به این شرح است.

تسلیت استاد هادوی تهرانی

در پی ارتحال

آیت الله دوزدوزانی

متن پیام تسلیت استاد هادوی تهرانی در

خصوص ارتحال آیت الله میرزا محسن دوزدوزانی،

به این شرح است:

باسمه تعالی

خبر ارتحال استاد بزرگ حوزه علمیه حضرت

آیت الله میرزا محسن دوزدوزانی رضوان الله علیه

موجب نهایت تأسف و تأثر گردید.

ایشان در طول دهه های متمادی با تمام

وجود به تربیت طلاب مشغول بود. مجلس درس

حضرتش مملو از نشاط و پویایی بود که از شیوه

متنصر به فرد و عشق خالصانه ایشان به تدریس

نشأت می گرفت.

خدایش پیامرزد و با محمد و آل محمد علیهم

السلام محشور گرداند.

این جانب، این ضایعه اسفناک را به حضور

مقدس مراجع بزرگوار تقلید دامت اظلالهم و رهبر

معظم انقلاب مد ظله العالی و حوزه علمیه قم و

تمام بازماندگان محترم ایشان تسلیت عرض می

کنم و امیدوارم خداوند به تمام بازماندگان محترم

صبر جمیل و اجر جزیل عطا فرماید.

هادوی تهرانی